

УДК 338.24

## ОГЛЯД СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Канова Олександра Андріївна, старший викладач Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

**Анотація** — У роботі проводиться порівняльний аналіз існуючих підходів до оцінки якості цільових програм розвитку економічної системи, які здійснюються на території України. Розглянуті методичні підходи різняться за призначенням та можливостями застосування, процедурою проведення оцінки, складом та змістом критеріїв оцінки, а також очікуваним результатом.

**Ключові слова** — методичний підхід, оцінка якості, цільова програма, якість.

Застосування програмно-цільового планування вважається досить дієвим для розвитку економічної системи. Проте практика його втілення в реаліях України свідчить про його недостатню ефективність та результативність. Однією з важливих причин такого стану є недостатньо високий рівень якості цільових програм розвитку, що розробляються на території держави.

Проблеми оцінки якості цільових програм за різними напрямками розвитку економічної системи висвітлені в роботах таких науковців, як: Кизим М. О., Полтарак Н. І., Матюшенко І. Ю., Губарева І. О., Бернацький П. Й., Ісакін М. А., Шакіна Е. А., Хаустова В. Є., Горбатова Є. Ф., Байбаков Е. І., Терентьєва Н. Ю., Романова Т. В., Максимов Ю. М. та ін.

Так, Кизим М. О., Матюшенко І. Ю. та Полтарак Н. І. у [3] пропонують проводити оцінку якості державних та регіональних цільових програм державної підтримки розвитку малого бізнесу, використовуючи метод експертних оцінок «Дельфі» за чотирма напрямками, кожний з яких містить перелік критеріїв: 1. Узгодженість (відповідність національної програми та

стратегії економічного і соціального розвитку України за стратегічними цілями, пріоритетами та завданнями, а також відповідність та недублювання цілей та завдань програм областей та національної програми). 2. Структура (наявність необхідних структурних частин у програмі). 3. Якість (відповідність вимогам законодавства, програмно-цільового методу щодо цільових програм). 4. Реалізованість (затвердження програми рішенням обласної ради та реальність передбачених у програмі джерел фінансування).

При здійсненні оцінки використовується 2-бальна шкала: 2 бали отримує програма, що повністю відповідає критерію; 1 бал – програма не відповідає критерію.

За результатами проведеної оцінки програми поділяють на ті, що можуть бути впроваджені, мають бути дороблені або мають бути зовсім перероблені. Для цього використовується шкала, розроблена на основі закону Фібоначчі. Автори вважають, що використання розробленої ними методики дозволить підвищити якість цільових програм державної підтримки розвитку малого бізнесу, а також ефективність реалізації механізму державної підтримки розвитку цього сектору.

Серед основних недоліків даного підходу можна зазначити певні складнощі його реалізації, пов'язані з використанням методу «Дельфі». Для даного методу оцінки характерний тривалий цикл проведення експертизи, що може призводити до психологічних труднощів у роботі експертів та до нестабільності їхнього складу, а також вірогідність поверхневого аналізу ситуації через бажання якомога скоріше відповісти на поставлену велику кількість питань. Двобальна шкала, яка використовується для оцінки критеріїв унеможливорює диференціацію можливих проміжних варіантів, наприклад, не враховує

можливість часткової відповідності програми певному критерію. Крім того, використання даного підходу є досить обмеженим – деякі критерії можливо оцінити лише для цільових програм певного рівня та спрямованості.

Методичний підхід до оцінки якості державних та регіональних цільових програм запобігання і протидії корупції та профілактики правопорушень, наведений Кизимом М. О., Бернацьким П. Й. та Губарєвою І. О. у роботах [2; 1] є досить подібним з попередньою методикою. Він також спирається на двобальну оцінку якості програм, використання методу експертних оцінок «Дельфі», а отримані в результаті є основою для розподілу програм на ті, що можуть бути впроваджені, мають бути дороблені або мають бути зовсім перероблені, що здійснюється за шкалою, розробленою на основі закону Фібоначчі. Оцінку передбачено проводити також за певними напрямками зі значною кількістю критеріїв, проте запропоновані напрями та критерії дещо різняться: 1. Цілісність (наявність окремої програми запобігання і протидії корупції та наявність питань боротьби з корупцією в інших програмах). 2. Узгодженість за рівнями ієрархії (відповідність державної програми та національної стратегії за цілями, пріоритетами та завданнями, а також відповідність та недублювання цілей та завдань програм). 3. Структурна відповідність (наявність структурного елемента в програмі). 4. Наукова обґрунтованість (відповідність засадам законодавства щодо цільових програм та принципам програмно-цільового методу). 5. Практична реалізованість (наявність конкретних заходів, відповідальних виконавців, строків виконання програми, реальних джерел фінансування та обґрунтування проектів).

Для визначення остаточної оцінки якості програми кожному напрямку оцінки присвоюється вага, визначена експертами.

Автори вважають, що застосування даного підходу дозволить підвищити якість цільових державних програм профілактики та боротьби з корупцією, а також ефективність реалізації механізму державного регулювання.

Через значну подібність даного підходу до попереднього, перелік недоліків є таким самим.

Хаустова В. Є. та Горбатова Є. Ф. у [4] запропонували методичний підхід до оцінки якості регіональних цільових програм розвитку туристичної галузі, що пропонується проводити за допомогою методу експертних оцінок за 2-бальною шкалою: 2 бали – програма повністю відповідає критерію; 1 бал – програма не відповідає критерію. Оцінку пропонується здійснювати за 6 напрямками, кожен з яких містить перелік критеріїв:

Напрями оцінки (кожен містить перелік критеріїв): 1. Доцільність (наявність відповідного регіону у пріоритетах Стратегії регіонального розвитку України). 2. Узгодженість по рівням ієрархії (відповідність кожної окремої регіональної програми цілям та завданням вищих за ієрархією стратегічних планових документів). 3. Структурна відповідність (наявність структурного елемента в програмі). 4. Наукова обґрунтованість (відповідність засадам законодавства щодо цільових програм та принципам програмно-цільового методу). 5. Практична реалізованість (наявність конкретних заходів, відповідальних виконавців, термінів виконання програми, реальність передбачених у програмі джерел її фінансування). 6. Змістовність (наявність конкретних діючих проектів або реально існуючих об'єктів).

Основною відмінністю даних напрямів від тих, що запропоновані в роботах [2; 1] є дослідження наявності конкретних результатів виконання програм.

Результати застосування даної методики дозволяються ранжування цільових програм за інтегральною оцінкою якості, що, на думку авторів, дасть можливість підвищити дієвість цільових програм у туристичній галузі через визначення найбільш та найменш якісних цільових програм.

Основним недоліком запропонованого підходу є відсутність пояснень щодо особливостей процедури проведення експертної оцінки. Крім того, як і в інших роботах, неможлива диференціація можливих проміжних варіантів оцінки критеріїв (через застосування 2-бальної шкали оцінки) та обмеженість використання

методики регіональним рівнем та туристичною спрямованістю програм.

На відміну від попередніх, методичний підхід, запропонований Терентьевою Н. Ю. [5], має більш широке коло застосування – він передбачає оцінку якості державних цільових програм (без зазначення спрямованості програми) на основі методу експертних оцінок за двобальною шкалою: 1 бал – програма повністю відповідає критерію; 0 балів – програма не відповідає критерію.

Напрями та критерії здійснення оцінки дещо відрізняються від раніше наведених: 1. Відповідність вимогам до розробки програм (відповідність стандартної структури програми, а також узгодженість з іншими плановими стратегічними документами). 2. Індикативність (вимірюваність) результатів програми (наявність кількісно вимірюваних цільових показників за цілями програми, їх базових значень, необхідних для оцінки реалізації програми, а також показників ефективності реалізації). 3. Оцінка фінансової ефективності та забезпеченості програмних заходів (наявність бюджетного та соціального ефекту від реалізації заходів, наявність позабюджетного фінансування, наявність інвестиційних витрат або витрат на НДДКР, а також організація контролю за використанням фінансових коштів).

За результатами проведеної оцінки, автор пропонує здійснювати ранжування цільових програм за рівнем їх якості, що дасть можливість органам влади приймати обґрунтовані рішення щодо ранжування програм та їх фінансування.

Як і в інших роботах, застосована двобальна шкала оцінки критеріїв унеможливило диференціацію можливих проміжних варіантів, також в роботі відсутні пояснення щодо особливостей процедури проведення експертної оцінки. Крім того, деякі критерії оцінки занадто узагальнені, можливі складнощі з вилученням конкретного пункту з програми для адекватної оцінки, а також відсутня шкала для визначення якісного рівня програм.

Таким чином, порівняльний аналіз існуючих підходів до оцінки якості цільових програм свідчить про наступне. Дані методики націлені на оцінку якості цільових програм, розроблених на рівні держави та регіонів, та досліджують як програми,

спрямовані на розвиток окремих напрямів економіки України, так і різні за спрямованістю програми. Процедура отримання оцінок базується на використанні експертних опитувань за певними критеріями. Розглянуті методи використовують двобальну шкалу для оцінки, де кожна програма може отримати певні бали при відповідності або невідповідності певному критерію, що робить неможливим адекватно оцінити ситуації з проміжними варіантами (наприклад, коли програма відповідає критерію частково). Основними відмінностями в існуючих підходах до оцінки якості цільових програм є певні розбіжності у складі, змісті та кількості критеріїв оцінки. Крім того, різниться й результат, що можна отримати наприкінці дослідження.

### Список використаної літератури

1. Губарева І. О. Оцінка якості державних програм запобігання і протидії корупції / І. О. Губарева // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 117 – 122.
2. Кизим М. О. Забезпечення економічної безпеки України за рахунок зниження рівня корупції: Монографія / за заг. ред. М. О. Кизима. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 184 с.
3. Кизим М. О. Оцінка якості цільових програм державної підтримки розвитку малого бізнесу: Монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко, Н. І. Полтарак. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 328 с.
4. Хаустова В. Є. Оцінка якості цільових програм розвитку туристичної галузі в регіонах України / В. Є. Хаустова, Є. Ф. Горбатова // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 183 – 196.
5. Терентьева Н. Ю. Подходы к оценке целевых программ, направленных на решение проблем социально-экономического развития региона / Н. Ю. Терентьева // Известия ИГЭА. – 2010. – № 5 (73). – С. 106 – 109.

### Автори

**Канова Олександра Андріївна**, старший викладач, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (oleksandra.kanova@m.hneu.edu.ua).

Тези доповіді надійшли 30 січня 2019 року.

Опубліковано в авторській редакції.